

Louis Varlezlezing

9 december 2010

KANTL

“Een geschiedenis van het sociaaleconomisch overleg in Vlaanderen. 25 jaar SERV”

Dia 1

Goeiemiddag. Ik ben heel blij jullie hier zo talrijk te mogen verwelkomen op deze voor mij toch wel speciale lezing. Noem het een soort doopfeest, de babyborrel van mijn eerste boreling. Dit boek: een geschiedenis van het sociaaleconomisch overleg in Vlaanderen. Het was een zware bevalling, na een zwangerschap van bijna vier jaar, een serieuze ezelsdracht dus.

Ik ben Ophelia Ongena, wetenschappelijk medewerker aan de vakgroep geschiedenis van de Universiteit Gent en ik ga jullie vandaag enkele bevindingen uit dit boek voorstellen. Collectief overleg in België wordt vaak uitsluitend geassocieerd met de actoren, de thema's en de overleginstellingen van het federale overlegniveau. Dit wekt de indruk dat het hele proces van regionalisering, zo eigen aan de recente Belgische geschiedenis, geen invloed zou hebben gehad op de ontwikkeling van het sociaaleconomisch overleg. Niettegenstaande het juridische en sociaaleconomische zwaartepunt van het overleg tot op vandaag op federaal niveau ligt, mag ook het regionale overlegniveau niet worden onderschat. Het is een niveau dat nog in volle opbouw is en dat meedrijft op de opeenvolgende golven van regionalisering en staatshervorming, maar dat een eigen positie heeft ingenomen in het Belgisch overleglandschap.

Ik neem jullie nu mee in de wondere wereld van het Vlaams overleg....

Dia 2

wat is die SERV eigenlijk? De SERV staat in voor de organisatie van het sociaal overleg op Vlaams niveau: enerzijds het bipartiet overleg tussen de sociale gesprekspartners, anderzijds het tripartiet overleg tussen de sociale gesprekspartners en de Vlaamse overheid, dat

plaatsvindt binnen het Vlaams Economisch en Sociaal Overlegcomité (VESOC) en waarvoor de SERV het secretariaat verzorgt.

Naast een overlegorgaan is de SERV ook een adviesorgaan en dit in aangelegenheden met sociaaleconomische impact, waarvoor het Vlaams Gewest of de Vlaamse Gemeenschap bevoegd zijn. Voor elk ontwerp en voorstel van decreet betreffende een sociaaleconomisch thema moet de SERV verplicht om advies worden gevraagd door respectievelijk het Vlaams Parlement of de Vlaamse Regering. Dit advies is niet bindend, maar vermits de sociale partners in de SERV enkel bij consensus adviseren, is het voor politici in de praktijk vrijwel onmogelijk om een SERV-advies te negeren. Dit impliceert dat de SERV een niet te verwaarlozen actor is in het Vlaamse beleidvormingsproces.

Dia 3

27 september 1985, laatste vrijdag van de maand, maar van guur herfstweer was nog lang geen sprake, het beloofde een stralende nazomerdag te worden. Waar in Brussel Spaanse vlaggen wapperden ter ere van gastland Spanje in het kader van “Europalia ‘85” en de Waalse haan aan verschillende Waalse overheidsgebouwen herinnerde aan het feest van de Franstalige gemeenschap, was in het toenmalige Rijksuniversitair Centrum Antwerpen (RUCA) de Vlaamse leeuwenvlag alom tegenwoordig. In de grote aula van het RUCA werd die namiddag de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen officieel en met de nodige luister geïnstalleerd. Topfiguren uit de politieke, administratieve en sociaaleconomische wereld waren in Antwerpen verenigd om de oprichting van dit nieuwe regionale overlegorgaan te vieren.

In anderhalf uur tijd kregen de toehoorders op de installatie van de SERV de wordingsgeschiedenis van de SERV in een notendop voorgeschoteld en dit als een lineair verhaal, passend in een ruimere Vlaamse sociaaleconomische emancipatiestrijd.

Dia 4

Dit verhaal is in werkelijkheid uiteraard niet zo lineair als het toen werd voorgesteld. Er waren heel wat jaren van toenemende bewustwording aan de oprichting van een instelling als de SERV vooraf gegaan. Een bewustwording die groeide vanuit interne behoeften, maar die

ook vorm kreeg door de specifieke politieke en economische context. De SERV was reeds vooraf gegaan door twee rechtsvoorgangers, de Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen (GERV) en de Economische Raad voor Vlaanderen (ERV). De voorlopers van de SERV kregen vorm vanuit specifieke behoeften, eigen aan de politieke en sociaaleconomische context. De Economische Raad voor Vlaanderen (ERV) groeide vanaf 1952 vanuit een gestaag gegroeid regionaal economisch bewustzijn en de Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen (GERV) kreeg vanaf 1971 een plaats binnen het proces van economische decentralisering, dat met de Kaderwet (1970) voor het eerst wettelijk werd verankerd. Deze drie actoren zullen in het hierna volgende verhaal dus de hoofdrol spelen.

Dia 5

Ze hebben ook alledrie eigen tijdschriften en publicaties uitgegeven, trouwens een heel belangrijke bron voor mij geweest.

Dia 6

Maar laat ons eerst in een teletijdmachine stappen en terugkeren naar het prille begin, de oprichting van de ERV, de eerste gemengde Vlaamse economische drukkingsgroep opgericht. De ERV was de eerste rechtsvoorganger van de SERV. Het was een privé-initiatief, maar werd gedragen door enkele invloedrijke personaliteiten uit de sociale organisaties van alle ideologische strekkingen. Samen met de provinciale economische raden vormde de ERV een wijdvertakt en lokaal verankerd netwerk van regionaal-economische drukkingsgroepen, die het concept van regionale economische expansie uitdroegen met de bedoeling het politiek ingang te doen vinden.

Aan de basis hiervan lag een initiatief van Leo Charels, toenmalig directeur van de ASLK, die in zijn huis een hele reeks vergaderingen organiseerde tussen hooggeplaatste persoonlijkheden van die tijd: August Cool (ACV), Louis Major en Henri Fayat (ABVV), Octaaf Engels (VEV)...dit zijn er maar enkelen, maar het hele sociaaleconomische veld was vertegenwoordigd bij deze man thuis. Het is op deze vergaderingen dat de krijtlijnen werden getekend voor de Economische Raad voor Vlaanderen, de ERV.

Dia 7

August Cool en Louis Major

Dia 8

De voorzitters van de ERV. De provinciegouverneurs. Bewijst nauwe vertsrengeling tussen de ERV en de provincies. Dynamiek van onder uit. (cf. EROV-onderzoek....)

Dia 9

De secretarissen-generaal van de ERV. Onder wie Lode Claes (...)

Dia 10

Een van mijn eerste onderzoeksexploten was dus een tochtje naar het huis van Leo Charels op de Lambermontlaan 414 in Schaarbeek. En ik moet zeggen, aan de rand van het Josaphatpark naar de overkant kijken, naar al die statige art-decogevels...het is indrukwekkend. Nummer 414 is een eerder onopvallend huis uit de naoorlogse periode, maar dit zou dus de bakermat moeten zijn van het sociaaleconomisch overleg in Vlaanderen...al is dit uiteraard wat te kort door de bocht. Ja, hier werd geschiedenis geschreven toen hier die topfiguren van werkgevers- en vakbondszijde de aanzet gaven voor een – weliswaar nog embryonale – institutionalisering van het Vlaams sociaaleconomisch overleg, voor de oprichting van de Economische Raad voor Vlaanderen (ERV).

Dia 11

Maar dit verhaal gaat verder dan de geschiedenis van een instelling, in dit geval van 1952 tot heden. Ondanks het feit dat dit boek tot stand kwam in opdracht van en gefinancierd door de SERV, kreeg ik van meet af aan de opdracht om een breder wetenschappelijk verhaal te schrijven, om het niveau van huldeboek te overstijgen en “een geschiedenis van het sociaaleconomisch overleg in Vlaanderen” in globo te schrijven.

Ik ben in 2006 begonnen en heb gedurende drie jaar als ‘embedded historian’ rondgedwaald in de gebouwen van de SERV in de Wetstraat in Brussel. Het project is in september afgesloten met een viering voor hun 25-jarig bestaan, waarop ook dit boek werd gelanceerd.

Dia 12

Maar goed, een breder wetenschappelijk verhaal vraagt ook een stevige probleemstelling. In dit boek stellen we ons de vraag in hoeverre het proces van regionalisering de institutionalisering van het sociaaleconomisch overleg in België heeft beïnvloed. Hoe verliep de wisselwerking tussen de sociale partners enerzijds en de evolutie richting regionalisering in de politieke en (sociaal)economische ruimte anderzijds? In hoeverre hebben de sociale partners dit proces gestuurd en in hoeverre werden ze er zelf door gestuurd? In het kader van deze studie ligt de nadruk daarbij op het Vlaamse overlegniveau. Het federale overleg en het overleg in de andere regio's komt hier slechts zijdelings en in vergelijkend perspectief aan bod. Het is een verhaal dat tot hiertoe tussen de plooien van de sociaaleconomische historiografie is gevallen. Want regionaal overleg is grotendeels onontgonnen terrein in vrijwel alle sociale wetenschappen en dus ook binnen de sociaaleconomische historiografie is de geschiedenis van het regionaal overleg een blinde vlek.

Het is ook een verhaal met vele facetten. Hoewel we een louter instellingsgeschiedenis willen vermijden, heeft deze 'geschiedenis van de SERV' onvermijdelijk een sterk institutionele inslag, maar het is meer dan dat. Het is een stuk politieke geschiedenis, waarbij het proces van politieke regionalisering en de vorming van een volwaardig Vlaams beleidsniveau bekeken wordt vanuit het oogpunt van de Vlaamse sociale partners, met als centraal aandachtspunt de dynamiek tussen de SERV en de (unitaire en regionale) staat. Het is ook een sociale geschiedenis, met de SERV als centrale actor in een zich ontwikkelend Vlaams overleg. Tenslotte is ook een economische geschiedenis, opgebouwd rond de positie van de SERV in een zich ontwikkelende Vlaamse economische ruimte. Ondanks al deze facetten hebben we voor de structuur van het boek geopteerd voor een tweeledig verhaal.

Dia 13

De hoofdstructuur van het boek bestaat uit twee delen: 1) De SERV in een groeiende Vlaamse 'economische ruimte' en 2) De SERV in een groeiende Vlaamse 'sociaaleconomische overlegruimte'.

Dia 14

Ik ben er me van bewust dat een scheiding van het economische van het sociale verhaal wat onnatuurlijk aanvoelt, juist omdat economische en sociale aspecten in maatschappij, ideologie

en in het politieke besluitvormingsproces moeilijk van elkaar te scheiden zijn. Maar schrijven is keuzes maken en de keuze voor deze structuur leek mij het meest te verantwoorden. Vooral door de specifieke rol van de SERV en zijn voorgangers in de creatie van een Vlaamse economische ruimte.

Zoals we zullen zien is het regionaal overleg immers in oorsprong louter economisch van aard. Het sociale luik werd er pas begin jaren '80 – naar aanleiding van de overdracht van sociale bevoegdheden naar de regio's – expliciet aangehaakt.

Niet enkel de politiek-institutionele regionalisering, maar zeker ook de groeiende tendens tot economische regionalisering speelde een belangrijke rol in de evolutie van de SERV. Katalysator in het ontstaan en de ontwikkeling van regionaal overleg was immers het proces van regionale economische bewustwording. Zowel aan Vlaamse, als aan Waalse zijde ruimde het in oorsprong louter nationale economische denkkader al vanaf de jaren '20 plaats voor regionale denkpatronen.

Dia 15

Sinds het midden van de 19^{de} eeuw is Vlaanderen geëvolueerd van een agrarische en arme regio naar een geïndustrialiseerde en welvarende regio, met een sterk tertiair karakter. De Belgische staat ontstond in een periode van industriële vernieuwingen. Die Industriële Revoluties zetten in België een proces van regionaal-economische diversificatie in gang. Het waren de hoogdagen van het economisch en politiek liberalisme. Tot er barsten in de liberale constructie kwamen: de arbeidersbeweging streefde naar politieke integratie en het Keynesiaanse beleidsparadigma, met centraal het pleidooi voor staatsinterventie, won langzaam terrein tijdens de crisis van de jaren '30.

Dia 16

Beside this evolution towards state intervention, the industrial revolutions had instigated a process of regional economic diversification. Since the 19th century the economic centre of gravity in Belgium lay in the traditional heavy industry in Wallonia. Flanders was in the 19th century dominated by the textile industry (with Ghent as the main centre), and with since the second industrial revolution growing industrial activities in the Port of Antwerp. During the

Interwar period the new wave of industrialisation gained a foothold in Flanders through early initiatives in oil refining, car construction and in the chemical industry. It is this wave of industrialisation that would reach its highest point in the 1950's and 1960's.

At the same time an economic recession affected Wallonia. A Flemish economic space took form: infrastructural, conceptual (with the development of a Flemish economic science at the universities of Leuven and Ghent), financial (with the development of a Flemish financial sector), as well as through the development of a Flemish elite and supported by an economic pressure group, founded in 1926, the Flemish Economic Union (in Dutch: het Vlaams Economisch Verbond, VEV).

Dia 17

The Flemish economy grew, mainly due to foreign investments and the settlement of multinationals, but also supported by a widely spread network of small and middle sized enterprises and concerns. In Wallonia the 1950's and 1960's were marked by economic recession. The heavy Walloon industry, focussed on coalmining and steel was dying.

In the French speaking part of the socialist trade union, led by André Renard, the idea of economic federalism took form. The renardists were convinced that the unitary state supported only the Flemish economic growth. The idea of economic federalism isn't put into practise before the first state reform of 1970, but it illustrates the communautarion tension which will mark Belgian politics until now.

The economic crisis of the 1970's put a hold on the booming growth of Flemish economy, but the Flemish economic domination wasn't questioned until now. Recently the Flemish economy received some hard knocks due to the crisis in the car construction sector (do we think at Renault, Volkswagen and more recently Opel). This car construction sector played a major role in the growth of Flemish economy from the 1960's onwards.

Dia 18

Renard en het renardisme.

Dia 19

The evolution of the regional economic diversification in Belgium is illustrated by a study of the Centre for Economic Studies at the University of Leuven, from which we show four maps with the division of the Regional Gross Domestic Product (GDP) in Belgium.

The first map (at the top, on the left) is situated in 1896. It confirms the clear-cut divide between a 'poor' Flanders and a 'prosperous' Wallonia. All four Dutch speaking provinces in the north showed a GDP below the Belgian average. The economic centre of gravity lay undoubtedly in the Walloon manufacturing belt (the orange and red coloured provinces).

When we look at the evolution in 1947 over 1970 until 2000 a clear shift from the south to the north is visible. In 2000 Wallonia's steel industry was radically downsized, while the economic centre of gravity moved to the north (especially the environment of Antwerp and Brussels).

This shift in Belgian economy between the end of the 19th century and today is very important to understand the construction and evolution of a regional institution like Flanders Social and Economic Council.

Dia 20

(...)

Dia 21

We have seen the development of a regional economic awareness, as well in Flanders as in Wallonia, but shortly after World War II regional economic thought got stuck in a conceptual academic discourse. Conversion to policy practice wasn't so easy. And here the social partners, organised within the ancestors of the FSEC, played a crucial role.

Dia 22

Since his foundation in 1926 the first Flemish economic pressure group, the Flemish Economic Union, evolved to a group of Flemish employers, but in 1952 trade unions also were implicated in an economic pressure group, the Flemish Economic Council (FEC) (in Dutch: de Economische Raad voor Vlaanderen, de ERV). This was the first predecessor or ancestor of the FSEC. This Flemish Economic Council was a private initiative, supported by prominent personalities from social organisations of every ideological tendency. The FEC promoted the concept of regional economic expansion in political circles.

And with success, because finally, in 1959 the government enacted a regional economic expansion law, which confirmed the until then informal regional economic spaces and which gave a strong impulse to regional economic dialogue.

The regional expansion policy had to keep balance between two sorts of regions: regions in need of 'reconversion' due to economic recession (mainly in Wallonia, with the problems in the coal mine sector). And regions with much economic potential, which needed 'investment' (they lay mainly in Flanders, where mass unemployment offered a great potential of labour force for new industry).

In Flanders the national government created opportunities for multinationals to settle. The combination of regionalism and internationalism, due to the investment policy in the 1960's, is until today an essential characteristic of the Flemish economy. Consequently, the government exercise in keeping balance between reconversion and investment was at the same time a difficult communitarian exercise.

Dia 23

So, at the end of the 1950's the regional approach was integrated in the economic policy, but in 1970 the first state reform created also an institutional frame for economic decentralisation (with the installation of a whole network of regional orientated institutions) . The FEC was now officially recognized as the Regional Economic Council for Flanders (RECF) (in Dutch: de Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen, GERV). Also in Wallonia and Brussels a regional economic council was installed. The Regional Economic Council for Flanders

became an advisory board for all Flemish economic themes. Until then advice was given to the national government, but federalisation took form on political institutional level also.

Dia 24

De installatie van de GERV

Dia 25

In the course of the 1980's (with the second and third state reform) regional governments and parliaments were installed and important economic and social competences were transferred to the regions. In the spirit of the post-war Welfare State these new political levels asked for a proper social economic consultation structure, through which the social partners could take position in the process of regional policy making.

However regional consultation was originally pure economic (as an element in the creation of regional economic spaces), after the state reform of the 1980's and the transfer of social power to the regions, Flanders as well as Wallonia chose to fuse social and economic dialogue in one institution, the social economic councils. While on the national level, social and economic dialogue are strictly separated until today.

Due to the state reform most of the economic policy also was transferred to the regions. In the evolution towards a Flemish economic space the actor 'state' was now totally different organized. At that time the international crisis weakened the Keynesian policy paradigm and cleared the way for a new ideology, Neoliberalism. Although Neoliberalism plead less state intervention, the brand-new Flemish government continued the expansion policy, though the emphasis moved from 'reconversion' to 'innovation'.

The Flemish government left the traditional sectors such as coal mining and steel production and chose for new technologies (for example bio-technology, micro-electronics), hereby supported by new policy instruments such as the 'Third Industrial Revolution'-program (DIRV) and a preventive industrial policy to avoid business failure. The FSEC played an important role in this new policy, as well as he fulfilled a legitimate function for the social organisations represented within.

The Flemish economic region had reached a certain maturity and was from the 1980's on supported by a Flemish political region. But how the Flemish social partners in the FSEC positioned themselves within the process of regionalisation of social(economic) dialogue? This is described in part 2 in the book.

Dia 26

Cartoon Neoliberalisme

Dia 27

STV op FTI

Dia 28

Voor een groot deel gestuurd door het proces van politieke regionalisering (met overdracht van bevoegdheden), werd begin jaren '80 de weg van het autonome regionale overleg ingeslagen. Aan Vlaamse zijde stond de verankering van dit overleg in een eigen Vlaamse overlegstructuur bovenaan de agenda van zowel de Vlaamse sociale partners (met als voortrekker het VEV), als van de politiek (CVP en SP).

Dia 29

Vanaf wanneer resulteerde die regionale overlegdynamiek die in de jaren '50 vorm kreeg in volwaardig overleg, waarmee ik bedoel overleg dat weegt op de besluitvorming via al dan niet bindende akkoorden? Dit aspect staat of valt met het antwoord op de vraag wanneer 'advies' 'overleg' wordt. En dit is meer dan een louter semantische discussie, het is de kern van het proces van identiteitsvorming van het Vlaams sociaaleconomisch overleg.

Want wat is regionaal overleg meer dan belangenverdediging voor de eigen regio zolang er geen regionaal politiek niveau is, geen regionaal sociaaleconomisch bevoegdheidspakket en geen regionaal juridisch kader? Maar zelfs als deze voorwaarden vervuld zijn, blijft er de kwestie van de 'output' van het overleg. Resulteert het enkel in adviezen of ook in bindende akkoorden?

Tussen 1952 en 1980 was Vlaams overleg louter economisch overleg geweest en speelde het een hoofdrol in de uitbouw van een Vlaamse economische ruimte binnen een nog vooral nationaal politiek kader. Naarmate die economische ruimte vorm kreeg en ook politiek-institutioneel werd verankerd in economische gewesten met een eigen politieke onderbouw (parlement en regering), kreeg de rol van de Vlaamse sociale partners een andere invulling. Waar ze aanvankelijk als verdedigers van de Vlaamse economische belangen bij de nationale overheid optraden, werden ze midden jaren '80 ingepast in een volwaardige Vlaamse beleidsstructuur en moesten ze een plaats veroveren in het beleidvormingsproces. Het Vlaams overleg kwam in functie te staan van de uitbouw van het autonome Vlaamse beleidsniveau, waarin economische én sociale bevoegdheden in de beleidspraktijk moesten worden omgezet. Ten tijde van de ERV en de GERV was 'overleg' een werkwoord om te komen tot een 'advies', maar vanaf de oprichting van de SERV werden de ambities aangepast. Het Vlaams overleg moest de adviserende finaliteit overstijgen en een volwaardige positie in het besluitvormingsproces krijgen. Maar hoe?

Dia 30

“Vandaag wordt op gemeenschapsvlak niet onderhandeld over CAO's. De vraag wordt echter door de basis steeds luider gesteld. Denkt u nu echt dat het nog lang zal duren voor we in Vlaanderen over eigen CAO's onderhandelen?”

Met deze woorden begon toenmalig Vlaams Minister-president en gemeenschapsminister van Economie en Werkgelegenheid Gaston Geens (CVP) een interview in het weekblad Trends; Het was 1982, de staats Hervorming kwam nog maar pas op kruissnelheid en de gewesten waren nog in volle ontwikkeling. Toch dacht Geens al aan een regeling voor Vlaamse CAO's. Hij bedoelde het duidelijk als een retorische vraag, maar het antwoord zou niet zo evident blijken.

Dia 31

Vlaamse CAO's zijn er tot op vandaag niet. Geens wilde de nieuwe bevoegdheden ten volle benutten en streefde naar een zo efficiënt mogelijk beleidsinstrumentarium. Het zou de start worden van een jarenlange discussie over de invulling van dat Vlaams overleg, met de Vlaamse CAO als inzet. Ik overloop nu kort zeven initiatieven die tussen 1980 en vandaag

werden genomen om het Vlaams overleg ‘volwaardig’ te maken, dus om het een finaliteit te geven in de vorm van een of ander akkoord.

Dia 32

In het kader van de ‘Derde Industriële Revolutie’ (DIRV-actie), een campagne ter stimulering van de industriële en technologische innovatie in Vlaanderen lanceerde Vlaams Minister-President Gaston Geens de idee voor Vlaamse Technologie-akkoorden tussen werkgevers en werknemers. De Technologie-akkoorden botsten echter op weerstand aan vakbondszijde. Volgens het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) betrof dit een problematiek met een zware arbeidsrechtelijke inslag (arbeidsverhoudingen), die de gewestgrenzen ruim overschreed. Hoofdstuk afgesloten, de Technologie-akkoorden in de prullenmand, maar de Vlaamse overheid zocht verder.

Tweede poging, het stroomlijnen van de beroepsopleiding met in 1988 het voorstel tot een bipartiete Vlaamse Conventie. Maar de vakbonden stonden opnieuw wantrouwig tegenover een naar CAO’s neigend initiatief en vreesden in arbeidsrechtelijk vaarwater te komen. Gaston Geens wilde eigen Vlaamse akkoorden over de eigen bevoegdheden. Technologie-akkoorden voor het industrieel beleid, een Vlaamse Conventie voor beroepsopleiding, beide met vuur door hem verdedigd, maar zonder resultaat.

Dia 33

Onder impuls van Vlaams Minister van Economie De Batselier, werd in 1990 het decreet op de SERV voor het eerst ingrijpend gewijzigd. De Batselier en bij uitbreiding de Vlaamse Executieve wilde het tot dan toe louter interprofessioneel gestructureerd overleg binnen de SERV uitbouwen met een sectorale poot. En dit via de oprichting van sectorcommissies. De stap naar sectorale Vlaamse CAO’s werd zo in principe al een heel stuk gemakkelijker. Maar tevergeefs. CAO’s kwamen er niet en de sectorale commissies binnen de SERV...tja, die zijn vandaag de facto doodgebloed.

Op de bouwwerf van de Vlaamse CAO’s waren niet enkel politici in de weer met allerhande bouwplannen. Ook de Vlaamse sociale partners zelf bouwden naarstig aan een Vlaams bipartiet overleg en streefden concrete output van dit overleg na. Het Protocol over het Tewerkstellingsfonds dat in 1991 tussen de Vlaamse sociale partners werd afgesloten, was het eerste officiële bipartiete akkoord. Het zou ons nu te ver leiden om er inhoudelijk op in te

gaan, maar als eerste bipartiete (weliswaar niet bindend) akkoord was het wel een mijlpaal in het Vlaams overleg.

De eigenlijke doorbraak in het Vlaams overleg kwam er in 1993, met het Vlaams Pact, afsluiter van de Vlaamse Werkgelegenheidsconferentie. Er werden afspraken gemaakt tussen de sociale partners en de regering over het arbeidsmarktbeleid. Dergelijke tripartiete werkgelegenheidsakkoorden werden vanaf toen om de twee jaar afgesloten en waren tot enkele jaren geleden de belangrijkste pijler van het Vlaams overleg. Op die Werkgelegenheidsconferentie kwam opnieuw de idee voor Vlaamse CAO's aan de oppervlakte, maar ook deze keer zonder resultaat.

Dia 34

Foto van de ondertekening van het Vlaams Pact in 1993

Dia 35

Daarna volgden nog twee pogingen om het Vlaams overleg te stroomlijnen. Een ontwerp van CAO-decreet in 2001, dat in 2004 door het Arbitragehof (het huidige Grondwettelijk Hof) werd nietig verklaard, en de invoering van sectorconvenants tussen de sectorale partners en de Vlaamse regering (dus ook weer niet bipartiet).

Dia 36

We kunnen stellen dat de katalysator in de ontwikkeling van het Vlaams overleg de staatshervorming van 1980 was, wanneer grote pakketten economische en sociale bevoegdheden werden overgeheveld naar de gewesten. Voor 1980 was overleg tussen de Vlaamse sociale partners louter economische belangenverdediging bij de nationale overheid. Vanaf 1980 wordt het Vlaams overleg vooral aan politieke zijde beschouwd als cruciaal instrument in de uitbouw van een Vlaams beleid. Stuwende kracht was dus de politiek (denken we maar aan alle pogingen, politieke initiatieven om tot Vlaamse CAO's te komen). Vanaf 2000 kantelt er iets. Voor het eerst komen de liberalen in de Vlaamse regering en zij wilden de invloed van de sociale partners en dus ook van de SERV inperken (o.a. door de hervorming van het advieslandschap, het zogenaamde 'Beter Bestuurlijk Beleid'). Vanaf toen werden de sociale partners zelf de drijvende kracht achter het Vlaams overleg. Ze wilden de positie van de SERV tussen de andere adviesorganen vrijwaren en speelden de functie van de

SERV als overlegorgaan voor het eerst expliciet uit. Dit resulteerde in het SERV-decreet van 2008.

Dia 37

De vraag rijst nu of het Vlaams overleg vandaag de dag volwaardig bevoegd is om te wegen op de Vlaamse sociaaleconomische bevoegdheden. De SERV zag zijn overlegfunctie dan wel decretaal verankerd in 2008, hij verleent geen bindende advisering, er bestaan geen Vlaamse CAO's, het ontbreken of mank lopen van een sectorale poot zet een rem op het genereren van de middenstroom en de sinds 1993 ingeburgerde traditie van tripartiete werkgelegenheidsakkoorden staat sinds 2006 op een laag pitje. Anno 2010 worden vooral 'engagementen' en 'plannen' uitgewerkt door de regering (vb. de competentieagenda), die nadien ter goedkeuring worden voorgelegd aan de sociale partners in de SERV. Kan dit overleg *post facto* wel worden beschouwd als volwaardige overlegbesluitvorming? Dat is en blijft de grote vraag, een vraag waarbij mijn taak als historica stopt...

Het institutionele verhaal van de SERV en zijn voorgangers werd in dit boek gesitueerd binnen twee overkoepelende tendensen: de groei van een Vlaamse economische ruimte en de ontwikkeling van Vlaamse sociaaleconomische overleg. Deze tendensen waren moeilijk van elkaar te scheiden. Toch kan in het kader van het SERV-verhaal de opsplitsing in een economisch en een sociaaleconomisch hoofdstuk worden verantwoord. De SERV en zijn voorgangers speelden een cruciale rol in de uitbouw van een Vlaamse economie en omgekeerd was de Vlaamse economische dynamiek de voedingsbodem voor het ontstaan van een instelling zoals de SERV.

Die groeiende regionaal-economische bewustwording entte zich op een groeiende overlegdynamiek, waardoor vanaf begin jaren '50 ook op regionaal niveau een (toen nog louter economische) vorm van overleg tussen de verschillende belangengroepen ontstond.

Tussen 1952 en 1980 was Vlaams overleg louter economisch overleg en speelde het een hoofdrol in de uitbouw van een Vlaamse economische ruimte binnen een nog vooral nationaal

politiek kader. Naarmate die economische ruimte vorm kreeg en ook politiek-institutioneel werd verankerd in economische gewesten met een eigen politieke onderbouw (parlement en regering), kreeg de rol van de Vlaamse sociale partners een andere invulling. Waar ze aanvankelijk als verdedigers van de Vlaamse economische belangen bij de nationale overheid optraden, werden ze midden jaren '80 ingepast in een volwaardige Vlaamse beleidsstructuur en moesten ze een plaats veroveren in het beleidvormingsproces. Het Vlaams overleg kwam in functie te staan van de uitbouw van het autonome Vlaamse beleidsniveau, waarin economische én sociale bevoegdheden in de beleidspraktijk moesten worden omgezet. Ten tijde van de ERV en de GERV was 'overleg' een werkwoord om te komen tot een 'advies', maar vanaf de oprichting van de SERV werden de ambities aangepast. Het Vlaams overleg moest de adviserende finaliteit overstijgen en een volwaardige positie in het besluitvormingsproces krijgen.

Daarbij komt nog dat de oprichting van de SERV plaatsvond binnen een context van een aan invloed winnend neoliberalisme, waarbinnen de rol van de sociale partners in het besluitvormingsproces drastisch werd ingeperkt. In die zin kan de uitbouw van een Vlaamse overlegstructuur midden jaren '80 in diverse opzichten paradoxaal genoemd worden. Toch hadden de drie hoofdactoren op de toenmalige Vlaamse politieke en sociaaleconomische Bühne – werkgevers, werknemers en politici – elk hun eigen beweegredenen om met de oprichting van de SERV in 1985 het Vlaams sociaaleconomisch overleg verder uit te bouwen.

Voor de werkgevers in het VEV – nochtans een van de pleitbezorgers voor een liberaal georiënteerd beleid in Vlaanderen – was de uitbouw van een Vlaams overlegniveau een element in hun reeds decennialang aanslepende profileringsstrijd tegenover het nationale VBO. Het VEV viel op nationaal vlak volledig buiten de overlegstructuren en zou via de SERV toch kunnen wegen op het Vlaamse beleid. De vakbonden zagen zich midden jaren '80 geplaatst voor een tanend overleg op nationaal niveau en besloten volop de regionale kaart te trekken om toch nog te kunnen participeren in de sociaaleconomische besluitvorming. De Vlaamse politieke wereld tenslotte beschouwde een volwaardige Vlaamse overlegstructuur als een belangrijke hefboom in de uitbouw van Vlaams beleid. Dit verklaart ook waarom de Vlaamse regering toch de drijvende kracht zou worden achter de uitbouw van de Vlaamse overlegstructuur. Zo werd de hele discussie over het al dan niet invoeren van Vlaamse CAO's getrokken door de politiek en stonden de Vlaamse sociale partners duidelijk aan de zijlijn.

Zoals we in dit boek aantoonden, was/is het streven naar autonomie ten opzichte van het federale overleg voor het Vlaamse overleg een moeilijke oefening. Een eerste strategie, de uitbouw van regionale varianten van nationale overleginstrumenten, bereikte niet het verhoopte resultaat. Zowel het regionale sectorale overleg, georganiseerd in de binnen de SERV-structuur geïntegreerde sectorcommissies, als het Vlaamse CAO-verhaal slaagden niet en deden het Vlaamse consensusideaal op haar grenzen stuiten. Er werd een tweede strategie gevolgd, “op zoek naar eigen wegen”, los van een nationaal ‘voorbeeld’. Zo trok Vlaanderen voluit de kaart van het tripartiete overleg, met in het VESOC afgesloten tweejaarlijkse werkgelegenheidsakkoorden. Het arbeidsmarktbeleid – met de nadruk op vorming en met centraal de installatie van de VDAB – werd een pijler van het Vlaamse overleg. Tenslotte was er het feit dat de SERV in 1985 een jaarlijks verplicht begrotingsadvies naar zich wist toe te trekken. Op de vraag waarom de Vlaamse Regering deze verre gaande invloed van de sociale partners op het beleid heeft goedgekeurd, hebben we geen duidelijk antwoord gekregen. Uit interviews met tijdgenoten blijkt dat dit geruisloos door de ontwerpfase van het SERV-decreet is geraakt en leek het eerder een evidentie, maar dat was het – zeker in de neoliberale context van toen – ons inziens absoluut niet.

Sinds de eeuwwisseling heeft het streven naar ‘volwaardigheid’ binnen het Vlaams overleg een andere invulling gekregen. De huidige richting van het Vlaams overleg is immers eerder het streven naar complementariteit aan het nationale overleg en niet zozeer naar gelijkheid. De vraag rijst of het Vlaams overleg vandaag de dag volwaardig bevoegd is om te wegen op de Vlaamse sociaaleconomische bevoegdheden. De SERV verleent geen bindende advisering, er bestaan geen Vlaamse CAO’s, het ontbreken van een sectorale poot zet een rem op het genereren van de middenstroom en de sinds 1993 ingeburgerde traditie van tripartiete werkgelegenheidsakkoorden staat sinds 2006 op een laag pitje.

Anno 2010 worden vooral ‘engagementen’ en ‘plannen’ uitgewerkt door de regering (vb. de competentieagenda), die nadien ter goedkeuring worden voorgelegd aan de sociale partners in de SERV. Kan dit overleg *post facto* wel worden beschouwd als volwaardige overlegbesluitvorming? Dit toont meteen ook de evolutie aan in de dynamiek die heerst tussen de sociale partners in de SERV en zijn voorgangers enerzijds en de staat anderzijds. De ERV en de GERV hadden nog een grote invloed op de politiek in België en drukten een onuitwisbare stempel op de staatsvorming. De GERV groeide als enige forum voor de Vlaamse politici zelfs uit tot een soort Vlaams parlement *avant la lettre*. Vanaf de SERV

keerden de rollen zich langzaam om, met een kantelpunt omstreeks 2000. De politiek kreeg nu meer invloed op de sociaaleconomische advisering dan omgekeerd (er was ondertussen een volwaardig Vlaams Parlement).

Het decreet van 1985 was meer dan twintig jaar lang de juridische verankering van de SERV, maar de SERV *anno* 2010 is zeker niet meer de SERV van 1985. Deze instelling heeft zich moeten aanpassen aan veranderende politieke en administratieve contexten. De aanpassing van het advieslandschap en de moeilijke verhouding met de politiek noopten de SERV ertoe zich opnieuw uit te vinden, zich te profileren als een unieke instelling. De SERV hield stand, maar dit proces verliep niet zonder slag of stoot. Het nieuwe decreet van 2008 was de definitieve bevestiging van zijn *sui generis* statuut.

Tot hier enkele belangrijke evoluties binnen het Vlaams sociaaleconomisch overleg, met als centrale actor de SERV. Zoals al meermaals werd benadrukt, staat het onderzoek naar het Vlaams (i.e. regionaal) sociaaleconomisch overleg evenwel nog in de kinderschoenen. We willen met dit onderzoek dan ook geen definitieve conclusies trekken, maar wel de aanzet geven tot reflectie over verleden, heden en toekomst. Elke actuele handeling is immers bewust of onbewust beïnvloed door de geschiedenis die aan deze handeling voorafgaat... '25 jaar SERV' leende zich dan ook uitstekend voor een terugblik naar het verleden, maar tevens voor een vooruitblik naar de toekomst.